

ՀԱՅՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳՈՅԻՆ ՍԿԳԵՄԻՍ
ՍՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԱՎԵՏԻՍ ՓԱՓԱՉՅԱՆ

ՕՍՄԱՆԵՐԵՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿ

(Քերականություն և ընթերցանություն)

ԵՐԵՎԱՆ 2012

ԹՅՈՒՐԻՔԱԳԻՏԱԿԱՆ ԵՎ ՕՍՄԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

•
ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ И ОСМАНИСТИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ

•
TURKIC AND OTTOMAN
STUDIES

VIII

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԱՎԵՏԻՍ ՓԱՓԱԶՅԱՆ

ՕՍՄԱՆԵՐԵՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿ

(Քերականություն և ընթերցանություն)

A 97795
II

Երևան
2012

Տպագրվում է ՀՀ ԳԱՄ Արևելագիտության ինստիտուտի
գիտական խորհրդի որոշմամբ

ՀՏԴ 809.435 (07)
ԳՄԴ 81.26Թ Գ7
Փ 311

Այս գրքերը կը հրատարակուի տիկին Լուդմիլա և
քիչլէ Յակոբ Անթապաղիանի մեկենասութեամբ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐ՝

բ. գ. դ. Մարգարիտ Խաչիկյան

պ.գ.թ. պրոֆ., ՀՀ ԳԱՄ թղթակից անդամ /Պարեն Առֆրատյան

ԳՐԱԽՈՒՄ՝

բ. գ. թ., դոցենտ Ալկրտակչէ Առֆրատյան

ՀՐԱՏԱՐԱՎՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏԵԾ՝

Կարպէնա Առաւիկյան

Փափագյան Ալեոիս

Փ 311

Օսմաներենի ձեռնարկ / Ա. Փափագյան: Պատ. իմք.՝ Մ. Խաչիկյան, Ռ.

Առֆրատյան: Հրատ. պատրաստեց՝ Կ. Շիրոյան.— Եր.: Զանգակ, 2012.— 48էջ:

Սույն ձեռնարկը նախատեսված է օսմաներեն ուսումնասիրողների համար:
Օգտակար կլինի նաև այն թորքագետների համար, ովքեր իրենց հետազո-
տութեաններն իրականացնելու համար անհրաժեշտություն ունեն օգտագործելու
օսմաներեն տեքստեր: Հայաստանում օսմաներենի ձեռնարկ տպագրվում է
առաջին անգամ:

ՀՏԴ 809.435 (07)

ԳՄԴ 81.26Թ Գ7

ISBN 978-5939-68-022-4

© Փափագյան Ա., 2012

© «Զանգակ-97» ՍՊԸ, 2012

• Տպագրությունը՝ օֆսէթ: Չափսը՝ 60x84 1/16:
Թուղթը՝ օֆսէթ: Մակալը՝ 3 տպ. մասնույ:

0051, Երևան, Կոմիտասի պող. 49/2, հեռ.՝ (+37410) 23 25 28
Հեռագրատճենի՝ (+37410) 23 25 95, էլ. փոստ՝ info@zangak.am
Էլ. կայքեր՝ www.zangak.am, www.book.am, www.dasagrq.am

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐՄՈՒԹՅՈՒՆ

6

ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

8

ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՋԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

26

ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

32

Օսմաներենը՝ արաբատառ թուրքերենը, եղել է Օսմանյան կայսրության գրագրության պաշտոնական լեզուն: Դարերի ընթացքում թուրքերեն լեզուն զտնվելով արաբերենի և պարսկերենի ազդեցության տակ՝ փոխառել է մեծ թվով բառեր և քերականական կանոններ: Բնական է, որ այս հանգամանքը բարդացրել էր թուրքերենի հեյունաբանությունն ու բառերի ուղղագրությունը:

19-րդ դարի վերջերին և 20-րդ դարի սկզբներին թուրք լեզվաբանները պայքար են մղել մաքրագործելու օսմաներենը օտար բառերից, բայց այն չի հաջողվել: Միայն 1923 թ. հանրապետական Թուրքիայի հռչակումից հետո որոշակի պայմաններ ստեղծվեցին իրագործելու «լեզվական հեղափոխությունը» (dil devrimi):

Թուրքերեն լեզվի (օսմաներենի) քարենորոգումը իրականացվեց հանրապետական Թուրքիայի հիմնադիր Մուստաֆա Բեմալ Աթաթյուրքի նախաձեռնությամբ. նախ ընդունվեց թուրքերեն լեզվի (Türkçe) նոր՝ լատինատառ այբուբենը 1928 թ., իսկ արդեն 1929 թ. սկսած դպրոցներում սկսվեց նոր լատինատառ թուրքերենի ուսուցումը:

Լեզվական քարենորոգումների շրջանակներում 1932 թ. կրկին Բեմալ Աթաթյուրքի նախաձեռնությամբ ստեղծվեց «Թուրքական լեզվաբանական ընկերությունը» (Türk Dil Kurumu), որի հիմնական նպատակն էր մաքրագործել թուրքերենը օտար բառերից, հատկապես արաբերենից ու պարսկերենից, և թուրքերեն լեզվի հիման վրա ստեղծել նոր բառեր: Ստորև ներկայացնում ենք մի քանի օրինակներ:

Արաբերեն mektep (դպրոց) բառի փոխարեն սկսեց օգտագործվել okul բառը, muallim (ուսուցիչ) բառի փոխարեն՝ öğretmen, talebe (աշակերտ) բառի փոխարեն՝ öğrenci, şems (արև) բառի փոխարեն՝ güneş, netice (եզրակացություն) բառի փոխարեն՝ sonuç, պարսկերեն abter (աստղ) բառի փոխարեն՝ yıldız, cihan (աշխարհ) բառի փոխարեն՝ dünya և այլն: Այսպիսով պարզեցվեց լեզվի հեյունաբանությունը, ուղղագրությունն ու քերականությունը:

Հարկ է նշել, որ հայ լեզվաբանները կարևոր դեր են խաղացել թուրքերեն լեզվի բարենորոգման գործում: Օրինակ, մեծ ներդրում է ունեցել թուրքերեն լեզվի բարենորոգման հարցում Հակոբ Մարդայանը, ով ընդունել էր Դիլաչար ազգանունը (թուրքերեն՝ dilaçar լեզու բացող, լեզվաբան):

Բնականաբար, անցած տարիների ընթացքում թուրք մտավորականությունը զգալի աշխատանք կատարեց անցյալի օսմաներեն գեղարվեստական գրականությունն ու պատմագիտական երկերը լատինատառ թուրքերենի փոխադրելու և հրատարակելու գործում: Այնուհանդերձ գրասպահոցներում դեռևս մնացել են օսմաներեն չվերծանված հարյուր հազարավոր նյութեր: Դրանց շարքին պետք է ավելացնել նաև Թուրքիայի և աշխարհի տարրեր երկրների արխիվներում պահվող օսմաներեն հրատարակված և ձեռագիր վիճակում գանազան բնույթի նյութերն ու փաստաթղթերը:

Սույն ձեռնարկում ներկայացված են օսմաներեն լեզվի ընթերցանության կանոնները, քերականական որոշ տեղեկություններ և տեքստեր:

ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՆՈՆՆԵՐ

ՕՍՄԱՆԵՐԵՆ ԱՐԱՄԱՏԱՌ ԱՅՐՈՒՐԵՆ

Բառա- վերջում	Բառա- միջում	Բառա- սկզբում	Առանձին	Քուրթերեկում	Տասերի անվանումը
ا	ا	ا	ا	a, i, e, i	էյիֆ
ب	ب	ب	ب	b	բե
پ	پ	پ	پ	p	փե
ت	ت	ت	ت	t	թե
ث	ث	ث	ث	s	սե
ج	ج	ج	ج	c	ջիմ
چ	چ	چ	چ	ç	չիմ
ح	ح	ح	ح	h	հա
خ	خ	خ	خ	h	խը
د	د	د	د	d	դալ
ذ	ذ	ذ	ذ	z	զեյ
ر	ر	ر	ر	r	րե
ز	ز	ز	ز	z	զե
ژ	ژ	ژ	ژ	j	ժե
س	س	س	س	s	սիև
ش	ش	ش	ش	ş	շիև
ص	ص	ص	ص	s	սաթ
ض	ض	ض	ض	z, d	դաթ
ط	ط	ط	ط	t, d	դը, թը
ظ	ظ	ظ	ظ	z	զը
ع	ع	ع	ع	a, i, i, (o)	այի
غ	غ	غ	غ	g, ğ	դայի
ف	ف	ف	ف	f	ֆե
ق	ق	ق	ق	k	քաֆ
ك	ك	ك	ك	k, g, ğ, n, y, v	քաֆ
ل	ل	ل	ل	l	լամ
م	م	م	م	m	միմ
ن	ن	ن	ن	n	նուև
و	و	و	و	o, ö, u, ü, v	վալ
ه	ه	ه	ه	a, e, h	հե
ی	ی	ی	ی	i, i, y	յե

Կցվող տառերը բառասկզբում, բառամիջում, բառավերջում և առանձին վերցված ունեն տարրեր գրելաձև:

Օսմաներենի համար օգտագործվել է արաբական այբուբենը, սակայն Ճ(ժն) Վ(չիւմ) Կ (փն) հավելյալ տառերով: Վերջիններս հանդիպում են միայն թուրքերեն և պարսկերեն բառերում: Այսպիսով, օսմաներենի այբուբենը բաղկացած է 31 տառից, որոնք գրվում են աջից դեպի ձախ, այսինքն ժամանակակից թուրքերենին ճիշտ հակառակ:

ՄՈՒՆՖԱՍԸԼ (ԱՆԿՑԵԼԻ) ՏԱՌԵՐ

Օսմաներենում որոշ տառեր միայն աջից են միանում, այսինքն իրենց նախորդող տառին են կցվում, իսկ իրենց հաջորդող տառից անջատ են գրվում: Միայն մեկ կողմից կցվող տառերը կոչվում են մունֆասըլ (անկցելի, անջատվող) տառեր:

Դրանք են՝ و، ز، ر، د، ذ، ا:

Միայն մունֆասըլ տառերից բաղկացած բառերի օրինակներ՝

ز [zer]، روا [revâ]، نور [dûr]، ارزو [ârzû]

جزیره [cezîre]، کری [kerî]، پد [peder]، جام [câm]

Վերոնշյալ բառերում առկա و، ز، ر، د، ذ، ا տառերն իրենց նախորդող տառին միացած են, իսկ հաջորդող տառին՝ ոչ: • (ին) տառը պատկանում է և կցելի, և անկցելի տառերին:

ՄՈՒԹԹԱՍԸԼ (ԿՑԵԼԻ) ՏԱՌԵՐ

Երկու կողմից, այսինքն և աջից, և ձախից կցվող տառերը կոչվում են մութթասըլ (կցելի, միացվող) տառեր, որոնք و، ز، ر، د، ذ، ا տառերից զատ մնացած բոլոր տառերն են:

ԻՄԼՅԱ (ՈՒՂՂԱԳՐԱԿԱՆ) ՏԱՌԵՐ

Հատուկ լինելով միայն օսմաներեն բառերին՝ • (ին) و (յն) և (վավ) • (լիֆ) տառերը ունեն հարեքեի (ձայնակիչ) գործառույթ:

Իմյա (ուղղագրական) տառերին ժամանակակից թուրքերենում համապատասխանում են հետևյալ ձայնավորները.

a, e, i, ı |

o, ö, u, ü و

ı, ı Կ

a, e •

Օսմաներենում օգտագործվող արաբերեն, պարսկերեն և թուրքերեն բառերում, երբ լիֆը գտնվում է բառասկզբում, հիմնա-

կանում արտասանության չորս տարբերակ է ունենում՝ **a, e, i, ı**։
Երբեմն՝ որպես բացառություն, **o** և **u** է արտասանվում։

Օրինակ՝

اردو [ordu]، اصول [usûl]، امور [umûr] .

Բառառամիջում և բառավերջում էլիֆն **a** է արտասանվում։
Ուղղագրական տառերից **• (հե)**-ն անկցելի տառերի նման իրեն
հաջորդող տառին չի միանում։

Օրինակ՝

سایه لر [sâyeler]، سرمایه لر [ser-mâyeler] .

ԱՅԼ (Է) ՏԱՌԸ

Արաբերեն կոկորդային բաղաձայն արտահայտող այս տառը
հատուկ է միայն արաբերեն բառերին և երբևէ չի հանդիպում
թուրքերեն, պարսկերեն կամ այլ օտար բառերում։ Տառա-
դարձության մեջ արտահայտվում է ապաթարցով (') կամ **a, i, ı, (o)**
ձայնավորներով։

ت، پ، ب

տառերով վարժություններ

بر بد بیز پر تر باب تره اب بتر باتر باتی برد بربر برات
برابر بابی بپر ترزی پرده پیر پرواز ثابت تاتی پتر دورت بابا .

ك، س، ف

տառերով վարժություններ

ذكر ذكي كاتب سار ساز فس كاف فانی ترك كتاب روس بوسه
فكر سوس اغاده سبب دست كافي. فارسی سوز من سوٹ برکت
تكرار سس سرای

ج ، ل ، ن

տառերով վարժություններ

فنا، سنه، نار، دیل، یول، جان، بلجي، رنك، نازلي، بلبل، بلد، سل،
فيل، والي، زيان، برنجي، تجارت، جادي، زيتون، استانبول.

ش ، ج ، ط

տառերով վարժություններ

بوشر، بش، طوب، طاس، پاشا، شن، بحال، حر، حاج، بلوط، طاش، حساب،
شاکرد، طلبه، یورطی، سلطان، شیشه، شریف، پشین، شالوار، دیش، حسرت،
حاجی، بحر.

ع ، چ ، ق

տառերով վարժություններ

قوش، قرال، عشق، عشیرت، چیت، چبچک، فقر، قوزو، قاچ، عسکر، معنا
معلوم، قارشی، قار، قاشیق، قاش، عجله، قناعت، معرفت، قاپی، عربی، نقیق،
باغچه، جام، چایر.

ص ، م ، ظ

տառերով վարժություններ

صفر، صمان، فصل، روم، مال، نام، ظرف، ظلم، صباح، محصوص، فرمان،
مراق، دومان، نصل، نصف، صیاح، ظفر، نظام، ناموس، منفصل، متصل.

خ ، ه ، ض ، غ

տառերով վարժություններ

خام، خالی، صاعر، هجه، هديه، هزاز، بیاض، ضرر، ضبط، بهار، مهر،
حبر، خفیف، هجرت، طغراء، صاعر، بوغجه، غازی، طاغ، صاغ، همایون،
شاهد، اضاقت، بغدادی، مهم.

ՁԱՅՆԱՆԻՇՆԵՐ

ՀԱՐԵՔԵ

Օսմաներենում հինգ ձայնանիշ կա: Հարեքեն, փաստորեն, կատարում է իմյա (ուղղագրական) տառերի գործառույթ, այսինքն գրության ժամանակ չդրսևորվող տառերի արտասանությունն է ապահովում:

Օսմաներենում հարեքեն երեք ձևով է արտահայտվում՝ իուսթյուն, էսրե և էթթյու:

ԻՈՒՍԹ-ՅՈՒՆ

Իուսթյունը տառերի վրա դրվող այս նշանն է՝

Այն արտահայտում է a և e ձայնավորները:

Օրինակ (a) արտասանվող

իուսթյունի համար՝

.[hasret] حَصْرَتْ, [hamd] حَمْد, [hak] حَكْ

Օրինակ e արտասանվող իուսթյունի համար՝

.[merd] مَرْد, [mekteb] مَكْتَب, [ders] دَرَس

ԷՍՐԵ

Էսրեն տառերի տակ դրվող այս նշանն է՝

Ուղղագրական տառերից ى (յե)-ի նման համարժեք է i և ı ձայնավորներին:

Օրինակ i կարդացվող էսրեի համար՝

جنس [cins]، بر [bir]، يز [biz]، شاکرد [şâkird]، کبر [kibr]،
Օրինակ : կարդացվող էսքեի համար՝
قِرْق [kirk]، قِرْمِزِي [kırmızı]، خَرْمِز [hırsız]

ԷՈԹՐՅՈՒ

Էթթրյուն տառերի վրա դրվող և փոքրիկ վավի նմանվող այս նշանն է՝

Այն ուղղագրական օ (վավ) տառի նման արտաբերման չորս տարրերակ ունի, որոնց ժամանակակից բուրբերենում համապատասխանում են օ, օ, u, ü հնչյունները:

Օրինակ օ կարդացվող էթթրյուի համար՝

قَمَه [lokma]، قُيُون [koyun]، حَقَه [hokka]،

Օրինակ օ կարդացվող էթթրյուի համար՝

شَهْرَت [şöhret]، كَمُور [kömür]، عُرْف [örf]

Օրինակ u կարդացվող էթթրյուի համար՝

قَه [kulle]، كُمَاش [kumâş]، حُب [hubb]

Օրինակ ü կարդացվող էթթրյուի համար՝

جُنْبُش [cünbüş]، جُمَلَه [cümle]، سُنْبُل [sünbül]، بُنْبُل [bülbül]

ՋԵՋՄ

Ջեզմ է կոչվում տառի վրա դրվող հետևյալ նշանը՝

Այն ցույց է տալիս ձայնավորի բացակայությունը համապատասխան քաղաձայնից հետո:

Օրինակ՝

حَمْرَت [hasret]، مَكْتَب [mekteb]، بَشَقَه [başqa]

Իմյա (ուղղագրական) տառերի վրա ջեզմ նշանը չի դրվում, քանի որ այդ տառերը, ինչպես վերը նշվեց, հարեքեի իմաստ ունեն:

Վարժություն 1. Տեղադրե՛ք ձայնանիշները ստորև գրված բառերի վրա:

قندیل، نشان، سرسم، فرمان، بشقه، هجرت، هندستان، سنجاق، باغچه،
سرکه، مرکز، برکت، مکتوب، قناعت سلطان، قنطار، طغراء، طلبه.

Վարժություն 2. Միացրե՛ք ստորև գրված բառերի անջատ գրված տառերը:

كوت، يول، داه، ن ه ا ي ت، ا ر ق ا د ا ش، ي ا ز ي، ق و ش، س ي ا ه،
م س ف ي ل، م ق ب ل، ج م ا ر ت، ي ا ر ي ن، ص ن ف، د ن ي ا، ظ ف ر،
ب ا غ چ ه، م ن ج ا ق.

ԹԵՇԴԻԴ

Տառի վրա դրվող այս նշանն է՝:

Այն չի դրվում էլիֆի, համզեի, ինչպես նաև բառերի սկզբնատառերի վրա:

Թեշդիդը դրվում է արաբերենից փոխառյալ բառերում կրկնակ բաղաձայնների վրա:

Օրինակ՝

[şiddet] قسدت، [hakk] حق، [redd] رد، [killet] قلت

Թուրքերեն բառերում թեշդիդը ընդհանրապես չի կիրառվում, իսկ կրկնակ բաղաձայնները գրվում են երկու տառով:

Օրինակ՝

[sállanmak] صالانمق، [pullu] پوللى، [belli] بللى، [elli] للى

[kullânmak] قولانمق

ՄԵԴ

Մեդ ձայնանիշը այս նշանն է՝

Թուրքերեն և պարսկերեն բառերում այն դրվում է միայն բառասկզբի էլիֆի վրա, իսկ արաբերեն բառերում կարող է դրվել ոչ միայն բարասկզբում, այլև բառամիջում գտնվող էլիֆի վրա:

Մեղ կրող էլիֆը նշանակում է երկու էլիֆ և թուրքերեն բառերում էլիֆի թույլ ձայնը կոշտացնելու համար է կիրառվում:

Թուրքերեն բառերի օրինակ՝

آت [ât], آل [âl], ألمق [âlmak], أو [âv], أق [âk].

Արաբերեն բառերի օրինակ՝

انشأت [inşâât], اجراءت [icrâât].

ԹԵՆՎԻՆ

Թենվինը դրվում է միայն արաբերեն բառերի վերջում գտնվող • (հե), ' (էլիֆ) տառերի վրա: Թենվին կրող բառերի վերջում -en է կարդացվում: -en մասնիկն օսմաներենում հանդիսանում է մակ-բայակերտ վերջածանց:

Օրինակ՝

ثانياً [sâniyen], ثالثاً [sâlisen], رسماً [resmen], بعضاً [ba'-zân].

ՄԻԱՅՆ ԱՐԱԲԵՐԵՆԻՆ ՀԱՏՈՒԿ ՏԱՌԵՐ

ع، ظ، ض، ذ، ح، ث

տառները միայն արաբերեն բառերին են հատուկ և թուրքերեն ու պարսկերեն բառերում երբևէ չեն հանդիպում: Հետևաբար, եթե որևէ բառում հանդիպում է այս վեց տառերից մեկը, ուրեմն այդ բառն արաբերեն է:

ث

տառով օրինակ՝

ثابت [sâbit], ثلاثي [sâni], ثالث [sâlis], ثروت [servet],

ثقل [sefil].

ح

տառով օրինակ՝

حرارة [harâret], حاضر [hâzir], حجر [hacer], حذيقه

[hadika].

ذ

տառով օրինակ՝

ذات [zât], ذكي [zekî], ذخيره [zahîre], ذراع [zirâ']

ض

տառով օրինակ՝

ضرر [zarar], ضعيف [zaîf].

ض

տառն արտասանության երկու տարբերակ ունի՝ z և d: Անհրաժեշտ է հիշել, որ d արտասանվող շատ բառեր չկան: Դրանցից ամենահաճախ հանդիպողներն են.

ضرب [darb], قاضي [kadî], ضاحك [dâhik].

ظ

տառով օրինակ՝

ظرف [zarf], ظفر [zafer], ظلمت [zulmet]

محفظه [mahfeza].

ع
տառով օրինակ՝

عجله [acele]، عربي [arabi]، معرفت [ma'rifet]، عادت [âdet] .

ԷԼԻՖ ԵՎ ՏԵՄՁԵ

Ձայնանիշը, որը դրվում է էլիֆի, յե-ի և վավ-ի վրա՝ ى، ا، ؤ، ۛ، ۛ، ۛ ցույց տալու համար, որ այդ տառերը հանդես են գալիս որպես ձայնավոր, կոչվում է հեմզե:

Օրինակ՝

هیتت [hey'et]، مؤلف [müellif]، دائره [dâire]، دائما [dâimâ] .

Ի տարբերություն արաբերենի՝ օսմաներենում բառավերջում հեմզեն չի գրվում:

Օրինակ՝

بنا [binâ]، اجرا [icrâ]، انشاء [inşâ]، ابتدا [ibtidâ]¹ .

ՄԱՔՍՈՒՐԵ ԷԼԻՖ

Արաբերեն բառերի վերջում **a** ձայնավորը արտահայտելու համար էլիֆի փոխարեն գործածվում է ى (յե) տառը: Այն կոչվում է մաքսուրե էլիֆ:

Օրինակ՝

عيسى [Îsâ]، فتوى [fetvâ]، معنى [ma'nâ]، دعوى [da'vâ]،
بشرى [beşara]، مصطفى [Mustafa] .

¹ بناء، لغراء، انشاء، ابتدا

«Յե քյաֆով» գրվող շատ բաներ չկան: Դրանցից առավել հաճախ հանդիպողներն են.

[heybe] هگبه , [bey] بك

[değnek] دنگك , [değirmen] دگرمين , [değil] دگل
[ciğer] چگر , [diğer] دگر , [düğün] دوگون , [değmek] دگمك

Որոշ թուրքերեն բաներում « (քյաֆ) տառը արտահայտում է v բաղաձայնը: Այս քյաֆը կոչվում է «վավ քյաֆ»: Գրությանը այն չի տարբերվում « (քյաֆ)տառից:

Օրինակ՝

[güvercin] گوجين , [güvec] گوج

(اى) և (او)

«էլիֆ-վավ» (اى) տառերի կապակցությունը բառասկզբում հիմնականում արտահայտում են ժամանակակից թուրքերենի [o], [ö], [u], [ü] հնչյունները:

Օրինակ՝

[otuz] اوتوز , [okumak] اوقومق

[örnek] اورنگ , [öpmek] اوپمك

[uzak] اوزاق , [uzun] اوزون

[üzüm] اوج , [üç] اوزوم

Ժամանակակից թուրքերենի [i] և [ı] հնչյունները արտահայտում են «էլիֆ-յե» (اى) տառերի կապակցությունը բառասկզբում:

Օրինակ՝

[İran] ايران , [iki] ايكي

[ıslak] ايسلاق , [ılica] ايليجه

11 ب 2 ت 400 ث 500 ج 3 3 8 ح 600 د 4 ذ 700 ر 200 ز 7 7
 60 م
 300 ص 90 ض 800 ط 9 ظ 900 ع 70 غ 1000 ف 80 ق 100 ك 20 ل 30
 40 ن 50 م
 5 و 6 ي 10

Որևէ իրադարձության տարեթիվը էիջնթ հաշվով արտահայտելու համար հաճախ գրվում է մեկ կամ երկու տողից բաղկացած ոտանավոր կամ նախադասություն: Այդ նախադասության տառերի թվային արժեքի գումարը համապատասխանում է տվյալ տարեթվին:

Օրինակ՝

(الدي حصار واني سليمان شاهمز)

10 ي + 50 ن + 1 + 6 و + 200 ر + 1 + 90 ص + 8 ح + 10 ي + 4 د + 30 ل + 1
 + 60 م + 30 ل + 30 ي + 10 م + 40 ن + 1 + 50 ض + 300 م + 5 * + 1 + 40 ز
 = 7
 955

Այստեղ տառերի թվային արժեքը 955 է: Այսինքն, սուլթան Սուլեյմանը (շահ) նվաճել է Վանը հիջրայի 955 թվականին (1548):

(بنای خسروانه)

Այս նախադասության տառերի թվային արժեքը 985 է: Այսինքն, Հուսրև փաշան կառուցել է այս շենքերը հիջրայի 985 թվականին (1577-78): Հարկ է նշել նաև, որ մի շարք բառեր, ինչպես նաև արաբական ամսանունները գրվում են կրճատ՝ սկզբի մեկ կամ երկու տառերով:

Օրինակ՝

Մուխարեմի փոխարեն գրվում է ք:

Միմ տառը զրքի վերջում նշանակում է վերջ ٔ:

Արշավանք [sefer] سفرառի փոխարեն գրվում է ք:

Ռեբիյուլնվելի

ربيع الاول [rebi-ül-evvel]

փոխարեն՝ را

Ռեբիյուլահիրի

ربيع الآخر [rebi-ül-âhir]

Ջեմազիյեկվելի	[cemâzi-yel-evvel] جمادى الاول
փոխարեն՝ յա:	
Ջեմազիյեկախիրի	[cemâzi-yel-âhir] جمادى الآخره
փոխարեն՝ յը:	
Ռեջեփի	[receb] رجب
փոխարեն՝ Բ:	
Շաբանի	[ša'bân] شعبان
փոխարեն՝ Շ:	
Ռամազանի	[ramazân] رمضان
փոխարեն՝ Ռ:	
Շևվալի	[ševvâl] شوال
փոխարեն՝ Ճ:	
Զիլքադեի	[zi-l-ka'de] ذي القعدة
փոխարեն՝ Զ:	
Զիլիհիջջեի	[zi-l-hicce] ذي الحجه
Փոխարեն՝ Զ:	

ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԹՎԻ ԿԱՐԳԸ ԹՈՒՐԻՔԵՐԵՆՈՒՄ ԵՎ ՊԱՐՍԿԵՐԵՆՈՒՄ

Թուրքերենին հասույն է երկու թիվ՝ եզակի (müfret, tekil) և հոգնակի (cemi, çoğul): Եզակի թվով դրված որևէ գոյականի հոգնակին կազմելու համար թուրքերենի օրենքների համաձայն անվան վերջում ավելանում է -lar/ -ler հոգնակերտ վերջածանցը՝ ր:

Օտմաներենում պարսկերենից և արաբերենից փոխառյալ անունների հոգնակի թիվը ընդհանրապես կազմվում է թուրքերենի օրենքների համաձայն:

Պարսկերեն օրինակ՝

[pederler] پدرلر – [peder] پدر

[şâgirdler] شاگردلر – [şâgird] شاگرد

Արաբերեն օրինակ՝

[dersler] درسلر – [ders] درس

[kalemler] قلملر – [kalem] قلم

Հարկ է, սակայն, նշել, որ պարսկերենից և արաբերենից փոխառյալ գոյականների հոգնակին հաճախ կազմվում է այդ լեզուների օրենքների համաձայն:

ԹՎԻ ԿԱՐԳԸ ՊԱՐՍԿԵՐԵՆՈՒՄ

Պարսկերենում գոյականի հոգնակի թիվը կազմվում է -ha և -an վերջածանցների միջոցով:

-ha վերջածանցով կազմվում է և անշունչ, և շնաչավոր գոյականների հոգնակին:

Օրինակ՝

[bâğhâ] باغها – [bâğ] باغ

[hânehâ] خانهها – [hâne] خانه

-an վերջածանցով կազմվում է միայն շնաչավոր գոյականների հոգնակի թիվը:

[pederân] پدران – [peder] پدر
[mâderân] مادران – [mâder] مادر

ԹՎԻ ԿԱՐԳԸ ԱՐԱՔԵՐԵՆՈՒՄ

Արաբերենում գոյականն ունի երեք թիվ՝ եզակի, երկակի և հոգնակի:

Երկակի թիվը նշանակում է երկու առարկա, այսինքն այն ցույց է տալիս նույն տեսակի երկու առարկայի առկայություն: Երկակի թիվը կազմվում է եզակի թվի վրա –*cy* (ن) վերջածանցի ավելացումով:

Օրինակ՝

[tarafeyn] طرفین – [taraf] طرف
[me'mûreyñ] مأمورین – [me'mûr] مأمور

Արաբերենում կա հոգնակի թվի կազմության երկու՝ կանոնավոր և անկանոն տարրերակ:

1) ա. Արական սեռի անունների հոգնակի թիվը կազմվում է եզակի թվով դրված արական սեռի կանոնավոր անվան վերջում –*in* (ن), երբեմն էլ –*un* (ون) վերջածանցների կցումով:

Օրինակ՝

[muallemin] معلمین – [muallem] معلم
[inkilâbiyun] انقلابيون – [inkilâbi] انقلابي

բ. Իզական սեռի անունների հոգնակի թիվը կազմվում է եզակի թվի իզական սեռի կանոնավոր գոյականի վերջում –*ât* (ات) և –*cât* (جات) վերջածանցների կցումով:

Օրինակ՝

[kelimât] كلمات – [kelime] كلمة
[kalecât] قلعجات – [kal'a] قلعه

2) Անկանոն հոգնակի թվի կազմության ժամանակ փոփոխվում է եզակի թվով դրված անվան երկուսը և ձևը: Անկանոն հոգնակին

կազմվում է ինչպես արական, այնպես էլ իգական սեռի գոյականների եզակի թվից՝ եզակի թվի ձևի անկանոն փոփոխությամբ:

Օրինակ՝

[hurûf] حروف – [harf] حرف
[esbâb] اسباب – [sebeb] سبب
[tedâbîr] تدابیر – [tedbîr] تدبیر
[ruhbân] رهبان – [râhib] راهب

ԻԶԱՖԵԹ

Իզաֆեթը երկու անունների կապակցությունն է, որոնց միջև առկա է պատկանելության հարաբերություն: Ըստ այդմ անուններից մեկը հատկացուցչի, իսկ մյուսը՝ հատկացյալի շարահյուսական պաշտոն է կատարում:

Օսմաներենում կա երեք տիպի իզաֆեթ, որը պայմանավորված է թուրքերեն, պարսկերեն և արաբերեն լեզվաշերտերի առկայությամբ:

Թուրքերենում իզաֆեթի (գոյականների կապակցության) կազմության ժամանակ հատկացուցիչը դրվում է հատկացյալից առաջ:

Օրինակ՝

[âğâcın dâli] آغاجك دالی
[vişne âğâcı] ویشنه آغاجی

ՊԱՐՍԿԵՐԵՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Պարսկերեն փոխառություններում իզաֆեթի կազմության ժամանակ սկզբում միշտ դրվում է հատկացյալը, որն արտասանվում է էրևյով (քառի վերջում ավելացվող -i պատկանելության վերջածանցով), ապա հատկացուցիչը:

Օրինակ՝

[reng-i gül] رنگ گل
[âb-i hayât] آب حیات

[sâhib-i hâne]² صاحب خانه

[râh - i istikamet] راه استقامت

³[nây-i şeker] نای شکر

Եթե իզաֆեթի կազմության ժամանակ հատկացյալ գոյականի վերջին տառը իմյա ֆ (յե) և • (հե) տառերն են, ապա էսրեն կարդալու համար հանգն է ավելացվում:

Օրինակ՝

[bûse - i mâder] بوسه مادر

[vâlî- i vilâyet]⁴ والی ولایت

Եթե հատկացյալ գոյականի վերջին տառը իմյա (ուղղագրական) տառերից 1 և 2 տառերն են, ապա էսրեն կարդալու համար ավելացվում է ֆ:

Օրինակ՝

[hudâ-i hâne] خدای خانه

⁵[bû-i sünbül] بوی منبیل

ԱՐԱՔԵՐԵՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Արաքերեն փոխառություններում հատկացյալը նախորդում է հատկացուցչին, և հատկացուցչից առաջ դրվում է արաքերենի -el (ال) որոշիչ հոդը: Հատկացյալի վրա դրվում է էթթյու, որի ազդեցությամբ որոշյալ հոդը արտասանվում է [ûl]:

Օրինակ՝

[dâr-ül fûnûn] دار الفنون

[hâtime-ül kitâb]⁶ خاتمة الكتاب

² Թուրքերենում՝ gül rengi, hayat suyu, ev sahibi:

³ Թուրքերենում՝ doğruluk yolu, şeker kamışı:

⁴ Թուրքերենում՝ annenin öpüsü, vilayet valisi:

⁵ Թուրքերենում՝ ev sahibi, sünbül kokusu:

⁶ Թուրքերենում՝ üniversite, kitabın sonu:

ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header.

First main paragraph of handwritten text.

Second main paragraph of handwritten text.

Third main paragraph of handwritten text.

Fourth main paragraph of handwritten text.

Fifth main paragraph of handwritten text.

Sixth main paragraph of handwritten text.

Final lines of handwritten text at the bottom of the page.

ايشيدييورم كه: كونش بك كوزل ... چاي كنارنده صويك اوزرينه طوغري
صارقان چيچكلرك منظره سي بك لطيف ايمش ... نازك نازك اوتن قوشلرك ..
هو اي بوچكلرك اوچوشي كورلميه جك شيلردن ايمش!
ايشيدييورم كه: كيجه لري كوك يوزنده كيزلي ايشقار كورينيرمش ...
دالغه لري كبي حزين اولان دگر ايچنده دخي پياض يلكنلي كميلر اقوب
كيدرلرمش!

ايشيدييورم كه چيچكلرك: رنكلري رايحه لرنندن لطافتجه دها بالا ايمش .
دره لر .. طاغر .. چاپر لر .. صولر .. اورمانلر خصوصيله قجر زمانلري او
قدر لطيف .. او قدر شيرين ايمشلر كه بو قدر عظمت و احتشامه قارشى
انسان زانورده زمين حيرت اولمق لازم كليرمىش.
لكن نه او كورلتيسنى ايشتمكدي اولديغم دگري ... نه چيچكلرك رنكيني نه
كوك يوزيني .. نه كونشي .. نه اورمانلري .. نه او كوزل ميوه لري .. نه
قوشلري نه آيدىلغى كوره مديكمن طولايى متأسف دكلم. خير اللهم .. خير!
شو فاني عالمك لطافتن هيچ بر يسنى آرزوايتم الايهات!
اناجمى كوره يدم!

ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ

اعمى [âmâ] կույր
تحسر [tehassür] վիշտ
لطيف [lâtif] հաճելի
نازك [nâzik] քնքուշ
بوجك [böcek] ճճու, որդ, բզեզ
هوئى [hevâî] օդային
حزين [hâzîn] մելամաղձոտ, տխուր
رايحه [râyiha] բուրմուս, հոտ
لطافت [letâfet] զեղեցկութիւն

բարձր, վսեմ [balâ] بلا
 այգ, արշալույս [fecir] فجر
 պերճանք [âzamet] عظمت
 շքեղություն [ihtisâm] احتشام
 ծնկաչոք [zanuzede] زانو زده
 գետին [zemin] زمین
 զարմանք [hayret] حیرت
 ցավող, վշտացող [müttessif] متأسف
 անցավոր, անկայուն [fâni] فانی
 աշխարհ, տիեզերք [âlem] عالم
 բացի [illa] الا
 ավաղ, ախոս [heyhat] هیهات

Լսել եմ, որ արևը շատ հմայիչ է...գետափին, ջրի վրա կախված ծաղիկների տեսարանը արտակարգ գեղեցիկ է...:

Օդային միջատների և համաչափ ծվլոցներով թռչող թռչունների թռչքները չտեսնված բաներից են:

Լսել եմ, որ գիշերները երկնքում թաքնված լույսեր են երևում... իր ալիքների նման մեղամաղձոտ ծովում սպիտակ առագաստանավերը սահում են ու գնում...:

Ասում են, որ ծաղիկների գույները իրենց բուրմունքից առավել ուշագրավ են...: Հովիտները, լեռները, մարգագետինները, ջրերը, հատկապես անտառները արշալույսներին այնքան գեղեցիկ, այնքան հմայիչ են, որ նման պերճանքի և շքեղության առջև մարդ արարածը պետք է, որ ծնկաչոք արտահայտի իր հիացմունքը այդ բոլորի հանդեպ:

Համենայնդեպս, ոչ ծովը, ոչ ծաղիկների գույնը, ոչ երկինքը, ոչ արևը, ոչ անտառները, ոչ այդ լավ մրգերը, ոչ թռչունները, ոչ էլ լույսը տեսնելուց զրկված լինելս ինձ ցավ չի պատճառում...:

Աստված իմ, ոչ, բոլորովին ոչ: Ավա՛ղ այս անցավոր աշխարհի գեղեցկություններից ոչ մեկը չէի ցանկանա տեսնել,- միայն թե կարողանայի մորս տեսնել...:

عثمان نوري

عبدالحميد ثانی و دور سلطنتی

ارمني منله سي

عالی و فوآد پاشا زمانده کنج ارمنیلر پک بیوک بر رول اوینامشردی. عبدالعزیز زمانک مشاهیر رجالی ارمنیلر حقدنه بر نظامنامه داخلی تنظیم ایتمک تشبنتده بولونقلری زمان، فرانسه مکتبلرنده یتشمش ارمنیلرک مشاهیر رجالنه مراجعت ایلمشردی. فقط آندن سوکره ارمنیلر حقدنه کی معامله تبدل ایتمش، مراد خامسک خلعنی متعاقب ارمنیلر حقدنه حفسز لقلر اجرا ایلمکه باشلامشدی. حتی بو سببدن طولایی ارمني پطریقی باب علی یه متمرّد دفعه لر شکایاتده بولونمش ایدي ایسه ده، ارمنیلر حقدنه اصلاحات اجرا ایدیله جکنه دائر باب عالیدن متوالی وعدلر آلمش، بو و وعدلرک هیچ بری موقع تطبیقه قونیلمامشدی. فقط او صر ده دولت عثمانیه روسیه حربنک ظهوری، عثمانلی اردولرینک عبدالحمیدک سینات اداره سی یوزندن مغلوب اولمسی ارمنیلرجه فرصت عد ایدیله رک آیاستقائوسه قدر کیرن روسلری استقبال ایچون ارمنیلردن بر هیئت مرخصه کوندرلمش، هیئت مرخصه رئیس نرمنس غراندوق نیقولا ایله اوزون اوزادی ملاقاتده بولونمشدی. پطریق نرمنسک بو استرحامی اوزرینه آیاستقائوس معاهده نامه سنه بر مله علاوه ایلمشدی که، بو مله بر وجه آتی ایدي.

ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ

կատարում [icrâ] اجرا

ապահովում [te'mîn] تأمین

պարտավորվել [der-uhde etmek] در عهده ایتمک

որոշում [tasmîmât] تصمیمات

իրագործել [kuvveden file getirmek] قوه دن فعله کتیر مک

ուշադրություն [nazar-i dikkat] نظر دقت

դիմել (մեկին) [teveccūh etmek]	توجه ایتعك
պաշտպանել [iltizâm etmek]	التزام ایتعك
ստեղծել [ihdâs etmek]	احداث ایتعك
հույս [ümîd]	امید
արտոնություն [müsâade]	مساعدة
տալը [i' tâ']	اعطاء
կամեցող [râgîb]	راغب
քարի [hûsûn (snû)]	حسن
տեսակցություն [mûlâkat]	ملاقات
խնդրանք [istirhâm]	استرحام
պայմանագիր [muâhede-nâme]	معاهده نامه
հետևյալ [bir vech âti]	بر وجه تي

عثمانلي تاريخي

محمد توفيق

عثمان غازي (٦٩٩-٧٢٦)

هجرتك ٦٩٩ نجى سنه سى قونيه سلجوق دولتي مغوللر پادشاهي
غازان خان زماننده بيقلدي، طاغيلدي .

هر ولايتدمكي واليلر باشلى باشنه حكومت ايتمكه قالقيشديلر.
صيراده غازي عثمان بك ده حاكم اولديغي مملكتلر ده استقلال بولدي،
عثمانلي دولت باشلادي.

بو استقلال اوزرينه عثمان غازي قره جه حصار ده جمعه نمازلرنده
آدينه خطبه او قوتدي . شمال حدودينه يقين اولان يكي شهرك ده قلعه سني
تعمير ايتديردي : هكومتته مركز ياپدي.

عثمان غازي حكمي آلتندمكي يرلرك مرمره ساحلارينه طوغرو
اوزانمه سيني بك چوق امل اينر اولديغندن كوندرديكى آتولر ايله از ميد
طرقلري بربر اله كچدي . بيزانس قيصرينك طاقمنه قارشى « قويون حصار
» جوارنده قاز انديغي بر محاربه ايله ده « از نيق » شهري محاصره آلتينه آلتدي .
قلعه سى زماننجه بك محكم ايدي . قلعه اري دو كوب بيقاجق « طوب
» دينيلن آتسلي ايري سلاح هنوز ميدانده يوق ايدي . عثمانليلر ايز نيقك چوره
سینه قله لر ياپديلر : قلعه ايله طيشلاري آراسنده گلون كيتمكي كسديلر . بو
تدبير ايله محصور قالانلر ايجه صيقشديلر املش اولديلر .

اوته يانن ده كميلك قصبه سنه قادار وارن يرلر عثمانلي آينه
كچدي . عثمانليلر از ميت، كميلك كور فلز رينه طوغرو مرمره قيبيلرينه
صار قوب ملكلريني كنيشلمه په باشلاديلر .

ՆՈՐ ԲԱՆԵՐ

خطبه [hutbe]

تعمير ايتمك [ta'mir etmek]

امل ايتمك [emel etmek]

محصور [mahsûr]

ياغمور داملاسي

شفيق برنجي صنغك امتحانني ويرمش، ايكنجيه كچمشدي. مكتب
اچيلديغي زمان نورت بش كون شفيق مكتبه كلمدي. «داها سنه باشنده يز،
امتحانه چوق وقت وار!» دييوردي. پندرينك زور يله مكتبه كلديكي كونلر،
نيچون كلمديكني صوران آرقاداشلره ينه هب بو يولده جواب ويريبوردي.
كونلر كچيور، شفيق حالا چاليشميوردي. «بیر کوندن نه اولور؟ بو
كون هله براز اويون اويتاييمده آرتق ياريندن چاليشمغه باشلارم!» ديمكده
ايدي. فقط كونلر كچيور، شفيق حالا ياريني صاييقلابوردي. نهايت بردن بره
امتحان زماني كلدي؛ سنه بي مسكينلغه كچيره ن شفيق طييعي دوندي،
صنغده قالدي.

كوكنن داملا داملا ياغمور ياغار، او داملار يرده بيريكير، نهايت
برلشوب بر دره حالنه كلير. دره لرده آيري آيري آقوب قوصقوجه دكيزلر
وجوده كتيرير. اكر بر داملا ياغمورك اهميتي اولماسه، دنياده نه دره، نه ده
دكيز بولونوردي.

ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ

سكين [miskin] ծուլ

صاييقلامق [sayıklamak] գառակցել

اهميت [ehemmiyyet] կարևորություն

موسملرک کوزللكي

چيچگر آچمش، قوشلرک مسي اورماتلري دولورمشدي. بوني
کوره ن جلال «ايلىک بهار نه کوزل موسمدر!» ديدې.
قوشلر يووالريني ياپمق ايچون اوتوشه رک قيرلردن چور چوب
طويلامغه کيدييورلردې .

براز صوکر اياز کلدي. آغاجلر ميوه لرله دولمش، چاليشقان ايشجبلر
قيرلره نوکولمش. باغچه ده هر رنگدن کله بکلر اوچوشيوردي. هله حصاد
زمانې يوغدايلرک کسيلمه سني سير ايتمک نه قدر کيفلندر اجلال ارتق يازدن
داها کوزل موسم اولماياخغنه حکم ايتمشدي .

ايلول آبي کلنجه، جلال « صوکر بهار نه کوزل موسمدر!» ديدې .
باغلا بوزوليور، باغچه لردن المالر، آرمونلر ، سائر محصوللري
طويلانيور، قيش ايچون تدارک کوروليوردي. ارتق مکتب زمانې ده کلمش،
جلال درس لرينه قاوشمشدي ...

براز صوکره ده قيش کلدي. آرقداشلر يله برابر قيزاق قاينان، اقشام
اوستي، درس لريني بييتيرنکن صوکر، صيچاق اوداده سويلمي صوباسنک
قارشيمنده بويوک آنه سنک ماصالريني ديکله ين جلال شيمدي ده « قيش نه
کوزل موسمدر!» دييوردي.

ՀՈՐ ԲԱՆԻՐ

դաշտ [kr] قير

հմնձք [hasad] حصاد

ընթր [mahsül] محصول

ممالك قفقاسيه نك اقسامی

قفقاس طاعی که کوه قاف نخي دینور قره نکز کنارنده واقه انابه قلعه سندن بدأ ایله شمال غربده جنوب شرقه طوغری ممند اولوب بحر خزر ساحلنده بولنان باکو قلعه سنه منتهی اولان جبل عظیمه متسلله دن عبارتدر که بر اوجندن اویر اوجنه نک ایکوز طقسان ساعتک مسافه در ممالک قفقاسیه درت قطعه جسیمه یه تقسیم اولنور که چرکستان و قبارطای و داغستان و کورجستاندر. جبل قافقاسک درنجی قطعه سی اولان کرجستان محلی جبل منکورک جنوب طرفنده واقه اولوب شرقا داغستانک سرحد جنوب غربیسی اولان قاتق نهریله و جنوباً یورچالی دینلان و اهل اسلام اولان قزاق عشیرتلری و کمری و اخسخه سنجاقلرو آچاره طاعی ایله و غرباً قره نکز سواحلی و شمالاً جبل قافقاسک چرکس مملکتته متصل اولان قل شامخه سی ایله محدود اولور. اهالیسی کورجی و ارمنی طائفه لرندن عبارت اوله رق مؤخرأ بر مقدار روس و نمچه نخي اسکان اولنمشدر. ملل مذکوره نک کافه سی یوز بیک خاته یه بالغ اولور. بیک قدر بت پرست دیندن اولان طائفه لری اولوب برلری صرب اولدیغندن و بر طرفن داغستانه و بر طرفن چرکستانه ملاحق بولندقلرندن بر حلومنه انقیاد ایتمز لر. و اون درت بیک ناته مقداری اهل سنت اولوب باقی قالان تقریباً سکسان التی بیک خانه سی خرمستان دینلده در. و کرجستان و داغستانک جانب جنوبیسی ارمنستان اولوب ایکی قطعه یه منقسمدر. بر قطعه سی ارضروم و وان طرفلری اولوب ممالک دولت علیه دندر. و دیگر قطعه سی کنجه و قره باغ و خوی و روان سنجاقلری اولوب ممالک ایرانیه دن معدوددر. انجاق عجمک اختلالی اثناسنده هر بری مسقل برر خان النده قاله رق بیک یوز طقسان سنه سنده طرف دولت علیه یه میل ایشمکه مجبور اولمشلردی.

ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ

բաժանումներ [aksām]	أقسام
եզ. թիվը՝ [kəsim]	قسم
լն [guh]	كوه
սկսել, սկիզբ [bed]	بدء
ձգվել [mūmtedd olmak]	ممتد اولمق
ծով [bahr]	بحر
վերջին [mūntehī]	منتهی
լեռներ [cibāi]	جبال
եզ. թիվը՝ [cobel]	جبل
լեռնաշղթա [cibal-i mūteselsil]	جبال متسلسل
մեծ [cesime]	جسيمه
մաս [kri'a]	قطعه
սահման [ser-hadd]	سرحد
եզերքներ, ափեր [sevāhil]	سواحل
եզ. թիվը՝ [sāhil]	ساحل
աշտարակներ [kulei]	قلل
եզ. թիվը՝ [kulle]	قله
կաթիլներ [katarāt]	قطرات
եզ. թիվը՝ [katre]	قطره
անձրև [bārān]	باران
հարված [darb]	ضرب
ամրոցի աշտարակ [būrç]	برج
պարիսպ [bārû]	بارو
պատ [divār]	دیوار
երկուշաբթի [yevm el isneyñ]	يوم ال اثنين
մեծ վեզիրի օգնական [kethuda bey]	كثدا بك
պայմանագիր [ahd-nāme]	عهدنامه
շաք [saff]	صفت
ասպանդակ [rikāb]	ركاب

فز لکه

توجه پادشاه اسلام بمسفر روان شهریار کشور کشته ادرنه دن کلدنکن
صکره اول بهارده دیار شرقه عزیمت ایچون مهمات احضار تنبیه بیوروب
رجب المرچبک غره سنده جبه خانه اوکنه طوغر دیکیلوب بیرام پاشا دار
السلطنه محافظه سنده قالوب مرتضی پاشا مسفر قائم مقامی تعیین بیورلدی .
شهر رمضانک اوندردنجی کونی اوطاع همایون چیقوب اسکدره قورلدی .
شوالک طقوزنجی کونی سعادتله قاقوب عزیمت ایندیلر . محرمک اون التنجی
کونی پادشاه حضرتلری ایلیجه یه داخل اولوب محرم الزامک یکرمی
دردنجی کونی بعضی اغرلق ارضرومه ایقونوب ممالکندن منز لنده
سلحدار لقتن چیقان حسن پاشا انلری مهابظیه قالدی .

ایرتسی سعادتله ارضرومدن قاقوب روانه طوغری روان اولدیلر
غره صفرده قارص قرینه نزول اولنوب بکلر بکیسی شیخی خان پاشا و چلدر
بکلر بکیسی مسفر پاشا یولده استقبال ایلدیلر و پادشاه حضرتلری قارصی سیر
ایلوب کیرو اوطاغه کلدی . صفرک اوننده روان قرینه قونیلوب اکنلرینه
ایرشدی و یدرلمکه اجازات اولدی .

ایرته کوک کونیده واریلوب زنگی صویبی ایاقندن کچیلدی حصاردن
بر مقدار بعید قونلمش ایکن شوکتلو پادشاه دخی یقین وارلمق امر ایتمکله
ایرتسی اوطاق همایون خنکار تپه سی نیمکله مشهور تپه یه قوریلوب وزرا
و سایر ارکان دولت مناسب جانیبلره قوندیلر جبه خانه دن عسکره قازمه و
کورک و اروت و فتیل توزیع اولنوب اول کیجه یکچیری متریسه کیرمک
فرمان اولنمغله صفرک اون ایکنجی خمیسی کیجه سی مهتاب و قلعه اطرافی
مشعار ایله مزین ایکن اوچنجی ساعتده دریای عسکر حصار جانبینه اقوب
متریسه کیردیلر . کوزجی تپه سندن حسین پاشا ایله حلب بکلر بکیسی احمد
پاشا قولندن طویار قلعه یه حواله اولنوب امیر کونه اوغلی سراینی و عالی
بنلری تخریب ایلدی روان قلعه سی تخمیناً اسکی سراي قنر انجق اولوب

طوپکاھی اشوري کینردی و بر قاچ طوپلر واصل اولمغه قیو اوکنه روم
 ایله ایالتی وزیر اعظم ایله التي پاره طوپ قوردیلر اون طقوزنجی کونی
 سردار صویبی کعچوب کوزجی تپه سنک اوته طرفنده اولان بوغازه واروب
 اول سمته اولان کوپرو ضبط و اوچار مترسی دکشمک ایله تا خندق کنترینه
 واریلوب طوپ و تفنگ دانه لرینی روان اوزرینه قطرات باران کبی هر
 طرفدن باغردی بر هفته کیجه و کوندز اتیلاک طوپ ضربی ایله برج باروی
 حصار خند که نوکولوب خصوصاً یکچیری اغاسی و روم ایله قولنده اولان
 دیوار اوزمینه برابر اولمشیدی. صفربک بکرمی ایکنجی کونی یوم ال اثین
 ایدی مراد کتخدا قلمه دن چیقوب روانی تسلیم و خانی اولان امیر کونه
 اوغلی طهماسب قولی خانی چیقارمغه قرار ویروب جاتب سلطنت علیدن
 عهد نامه یاپلوب بر انمی ایله کوندردی ایرتسی سپاه الیلری اوطاقدن قلعه
 قیوسنه وارنجه دیزیلوب خان مزبور قلعه دن چیقوب صفلر اره سندن کلوب
 رکاب همایونه یوز سوردی و تسلیم حصار ایندی .

ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ

	սֆր [sefer]	سفر
	կայսր [şehriyâr]	شهریار
	աշխարհակալ [keşverkişa]	کشورکشه
	մնկնում [azîmet]	عزیمت
	ուսմանթերք [mühimmât]	مهمات
	պատրաստում [ihzâr]	احضار
արարական լուսնային տարվա յոթերորդ ամիսը [receb]		رجب
	մեծարյալ [mürecceb]	مرجب
լուսնային ամսվա առաջին օրը [gurre]		غره
	զինանոց [cebe-hâne]	جبه ختاه
	դրոշակ [tuğ]	طوغ
	մայրաքաղաք [dâr-üs-saltana]	دار السلطنه
	ամիս [şehr]	شهر
արարական լուսնային տարվա իններորդ ամիսը [ramazan]		رمضان
արարական լուսնային տարվա տասներորդ ամիսը [şevval]		شوال
արարական լուսնային տարվա առաջին ամիսը [muharrem]		محرم

նվիրական [harâm] حرām
 իջևան [menzil] منزل
 զնալ [revân olmak] روان
 արարական լուսնային տարվա երկրորդ ամիսը [safer] صفر
 մոտավորություն [kurb] قرب
 կանգ առնել [nûzal olmak] نزول
 թույլտվություն [icâzet] اجازات
 հեռու [baîd] بعيد
 նորին մեծություն [şevketlî] شوکتلو
 բարձրաստիճան պաշտոնյաներ [erkân] ارکان
 բաշխել, բաժանել [tevzi' etmek] توزیع
 պատենշ [meteris] مترس
 լուսնի լույս [meh-tâb] مهتاب
 զարդարված [mûzeyyen] مزین
 քահ [meş'al] مشعل
 ծով [deryâ] دریا
 ուղղել [havâle etmek] حواله
 մոտավորապես [tahmînen] تخمیناً
 հրետանային կրակոց [topgâhî] طوپگاهی
 դեպի այն կողմ [aşın] آشوری
 մեծ վեզիր [vezîr-i a'zam] وزیر اعظم
 հատ [pare] پاره
 խրամատ [handek] ندق

استانبول

استانبول شهری دولت علیه نیک پایتختی در بو موقعی شهر اولمق اوزره ابتدا انتخاب ایدن روما شرق ایمر اطور لنگک مؤسس (قسطنطین) در بو مناسبته استانبوله (بلده قسطنطنیه) دینکاری دخی وارد که سکه لری اوزرنده دانما « قسطنطنیه » دیه محرردر .
مقر خلافت اسلامی اولدیغندن طولای ده (در سعادت) ویا (استانه علیه) دیرلر .

استانبول قره نغزی مرمره یه وصل ایدن بوغاز ایله خلیج در سعادت و مرمره نیک نقطه اجتماعی تشکیل ایدوب نفس استانبول، غلظه و بک اوغلی، اسکندر کبی اوچ قسمه تقسیم اولندیغی کبی قاضی کوی، مقری کوی، ایستقلوس ایله بوغاز ایچی ینه استانبولک توابعیدر، نفس استانبول قعی سرای پرونی دنیلن غایت ائتلی نقطه دن بد ایله خلیج بوینجه ابوب محله سنه قدر کاندکن سنگره بوران اسکی سور خندقنی تعقیب ایدر و بو استقمته (یدی قوله) ده مرمره ساحلنه منتهی اولتجه اوران قاقوب سرای پرونده مبدایله برلشیر .

ایشنه شو حدود همان بر مثلث متساوی الاضلاع تشکیل ایدر بو قسم اساساً ایکی تپه و بونلرک آره سنده کی دره ایله تپه لری ایکی یماجاری اوزرنده انشا ایرلمشدر .

تپه لری بری (بایزید فاتح) یایلامی، دیکری ایسه (جراح پاشا قوجه مصطفی پاشا) یایلامیدر . دره دینیکمزده (اقصرای یکی باغچه) قسیدر . تکمیل دوانی حکومت ایله جسیم جامعلر و مراد پادشاهان هپ نفس استانبول قسمنده در . استانبول غلظه یه ایکی دمیر سایح کوپری ایله مربوطلر . غلظه و بک اوغلی اغلیتله اجنبی مسکنیدر . غلظه و بک اوغنده اوچ خط تراموای بر نول موجوددر . اسکندر قسیمی بیوک بر محله در . بورانده کوچک، بیوک چاملیجه لر غایت مفرع یرلردر . چاملیجه تپه سی استانبول چوارینده کی یوکسک تپه لردن بری اولوب اوران تکمیل شهر بوغاز ایچی داخل اولمق اوزره انسانک کوزی اوغنه سریلمش بر خریطه کبی کورینور . بوغاز ایچی بر وولقان ایله

